

Herstel dal Renkumse beek

Analyse besluitvormingsproces

Een doelstelling van de EHS is het verbinden van natuurgebieden tot een samenhangend ecologisch netwerk. Als 'rode functies' natuurgebieden scheiden, is verbinden problematisch. Bij politieke besluitvorming kunnen rode belangen doorgaans helderder in beeld worden gebracht dan groene waardoor ze zwaarder wegen. Het herstel van de ecologische verbinding tussen de Veluwe en de Rijnuitwaarden ten koste van het bestaande bedrijven-terrein in het dal van de Renkumse Beek geeft aan, dat er desondanks mogelijkheden zijn.

In ondermeer de Natuurbalans 2004 is aangegeven dat de realisatie van groen achterblijft bij de ambities van de overheid. Als mogelijke oorzaak hiervoor wordt genoemd dat maatschappelijke potenties van groen (natuur, bos en landschap), in tegenstelling tot die van rood (bebouwing ten behoeve van wonen en werken), onvoldoende zichtbaar worden gemaakt (Raad Landelijk Gebied, 2005). Hierdoor delft groen meestal het onderspit bij afwegingen tussen rode en groene belangen. Dat dit niet altijd zo is, blijkt bij de Renkumse beek, waar een industrieterrein verdwijnt om het natuurlijke beekdal te kunnen herstellen (Vreke & Van Mansfeld, 2000).

Besluitvorming over realisatie van groen vindt plaats binnen het kader van de ruimtelijke ordening. Bij de vigerende wetgeving betekent dit, dat het Rijk op hoofdlijnen stuurt, de provincie toetst en coördineert, en de gemeente verantwoordelijk is voor planvorming en uitvoering (Vreke et al., 2005). Een complicerende factor bij dit kader is, dat iedere overheidslaag vaak eigen doelen heeft ten aanzien van een specifiek gebied.

In dit artikel is eerst aangegeven wat met maatschappelijke potenties van groen wordt bedoeld en hoe deze zichtbaar kunnen worden gemaakt. Daarna is het besluitvormingsproces rond de bestemmingswijziging van het dal van de Renkumse beek beschreven. Daarbij wordt aandacht besteed aan het zichtbaar maken van maatschappelijke potenties en is de rol daarvan in het besluitvor-

mingsproces geduid. Het artikel eindigt met de de evaluatie van het besluitvormingsproces door een aantal direct betrokkenen.

Maatschappelijke potenties van groen

Maatschappelijke potenties van groen zijn effecten van groen die vanuit een maatschappelijk perspectief positief worden gewaardeerd. Een effect wordt gedefinieerd als het verschil tussen de situatie met en zonder groen dat geheel of gedeeltelijk aan het groen is toe te schrijven. Naast potenties zijn er bij een ingreep (zoals aanleg van groen) ook effecten die betrekking hebben op de ingreep zelf – het traject tussen de huidige en de nieuwe situatie – en negatief gewaardeerde verschillen tussen beide situaties.

Maatschappelijke potenties variëren van 'zachte' effecten die betrekking hebben op zaken als beleving en ecologische kwaliteit tot 'harde' effecten, bijvoorbeeld wat betreft werkgelegenheid en inkomsten. Harde effecten kunnen doorgaans in eenduidige eenheden (dimensies) als decibel, meter of euro worden weergegeven. Zachte effecten kunnen vaak wel met woorden worden beschreven, maar hun omvang is niet of moeilijk in een adequate, objectieve indicator te vangen.

Bij de afweging tussen rode en groene belangen bij de bestemming en / of inrichting van een specifiek gebied wordt de keuze bepaald op basis van door effecten beschreven verschillen in het traject en potenties van rood en groen.

JAN VREKE &
MADELINE VAN
MANSFELD

Drs. J. Vreke Alterra, Postbus
47, 6700 AA Wageningen,
jan.vreke@wur.nl
Drs. M.J.M. van Mansfeld
Alterra

Foto: Barend Hazeleger
www.bvbeeld.nl

Doorgaans gaat het hierbij om veel effecten die variëren in omvang en belang. Omdat het opnemen van alle effecten geen hulp biedt bij de besluitvorming, wordt volstaan met een selectie (Dienst Landelijk Gebied, 1998). Voor een goede afweging is het van belang dat deze selectie de alternatieven adequaat beschrijft. Dit betekent dat zowel de geselecteerde effecten als de wijze waarop ze zijn gepresenteerd, betekenis moeten hebben voor alle betrokkenen en door hen als representatief worden beschouwd.

Afwegingsproces

Een afwegingsproces bestaat uit de trits analyse – evaluatie – afweging.

De analyse dient om effecten te selecteren, te beschrijven en waar mogelijk de omvang daarvan (objectief) vast te stellen.

De evaluatie kent aan de geselecteerde effecten een subjectieve waarde (waardering) toe. De evaluatie onderscheidt zich van de analyse doordat ze beoordeelt.

De afweging tenslotte vergelijkt alternatieven om een voorkeursalternatief te kunnen kiezen. De vergelijking kan plaatsvinden op basis van de (objectieve) omvang van de geselecteerde effecten of de (subjectieve) waardering daarvan. De waardering voor effecten en het belang dat aan effecten wordt gehecht, kunnen van persoon tot persoon verschillen. Mogelijke afwegingsmethodes zijn (Rijkswaterstaat, 2003):

- de methode van overzichtstabellen, waarbij alle effecten in de eigen dimensie in een tabel worden samengevat, zoals de scorekaart;
- multicriteria methoden / multicriteria-analyse. Hierbij wordt uitgegaan van expliciete criteria (effecten) die sterk uiteen kunnen lopen en van een verschillende belang dat aan deze criteria wordt gehecht;
- monetaire methoden, zoals financiële en maatschappelijke kosten-batenanalyses. Hierbij worden alle effec-

ten in dezelfde (monetaire) eenheid uitgedrukt om tot één kengetal per alternatief te kunnen komen. Niet monetair waardeerbare effecten blijven buiten beschouwing.

Bij de Renkumse beek is een vorm van de multicriteria methode toegepast. De werkwijze, die in later onderzoek (Groot *et al.*, 2002; Van der Wielen *et al.*, 2004) verder is ontwikkeld, is gericht op het verschaffen van informatie, niet op het geven van een oordeel, en stelt bestuurders in staat om zelf een afweging te maken. Relevante harde en zachte effecten worden geselecteerd, in omvang zichtbaar gemaakt en in een overzichtstabel gepresenteerd. Om de verschillen tussen alternatieven duidelijk te maken, worden de scores voor de criteria onderling vergelijkbaar gemaakt.

Uitgangssituatie Renkumse beek

Het industrieterrein de Beukenlaan in Renkum (figuur 1) ligt in het dal van de Renkumse Beek. De papierfabrieken die zich ooit langs deze beek vestigden, gaven de aanzet tot het ontstaan van het terrein. Het ligt ingeklemd tussen een natuurgebied en de bebouwde kom en vormt een prop (knelpunt) in de ecologische verbinding van de Veluwe met de uiterwaarden van de Rijn.

Groene en rode belangen botsen hier:

- groen belang. Het terrein ligt op een ecologische toplocatie. De inrichting als bedrijventerrein belemmert het ecologische functioneren van het beekdal en blokkeert de ecologische verbinding tussen de Veluwe en de uiterwaarden van de Rijn (figuur 2). Deze verbinding maakt onderdeel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en is feitelijk alleen via dit beekdal mogelijk. Herstel van het beekdal zal een forse kwaliteitsimpuls geven aan de Zuid Veluwe.
- rood belang. Het terrein is van belang voor de vestiging van lokale bedrijven en de regionale werkgelegenheid.

De gemeente Renkum beheert nog een ander bedrijventerrein, Heterenkum bij Heteren, dat gedeeltelijk leeg staat. De afweging om hier of op de Beukenlaan bedrijven te vestigen speelt dus ook een rol.

In de uitgangssituatie (begin 2000) had het grootste deel van het terrein de kort tevoren vastgestelde bestemming: bedrijfslocatie voor kleine en middelgrote bedrijven. Er waren vijftien lokale bedrijven en twee grotere bedrijven op het terrein gevestigd: Vredestein en een transportonderneming. Het resterende deel van het terrein had de bestemming natuur en bestond uit twee nog niet zo lang daarvoor 'gerenoveerde beken'.

Omdat het terrein niet meer aan de huidige eisen voor bedrijfsmatige exploitatie voldeed, was een begin gemaakt met de revitalisering. Gemeente en provincie investeerden in de sloop van gebouwen en uitplaatsing van het transportbedrijf. De werkzaamheden werden tijdelijk stilgelegd toen bleek dat het terrein verontreinigd was met asbest en moest worden gesaneerd. Dit schiep een laatste mogelijkheid om herstel van de ecologische verbinding te bewerkstelligen. Na hervatting van de werkzaamheden zou de bestemming van het terrein immers voor jaren vast liggen.

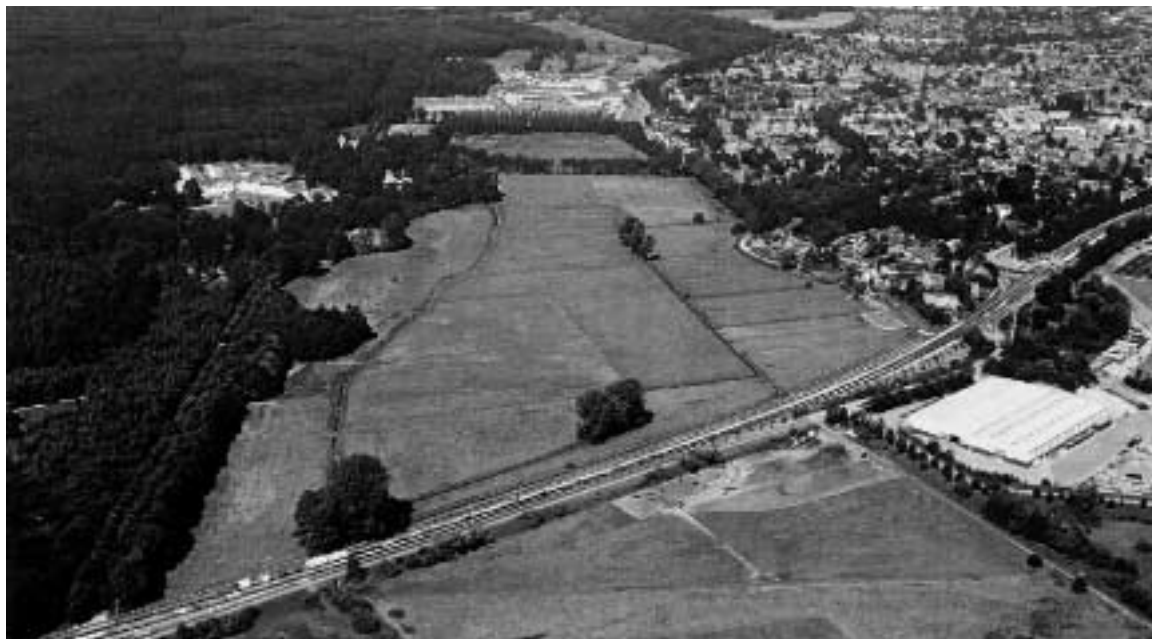
Figuur 1 Huidige situatie terrein Beukenlaan (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

Figure 1 Actual situation site Beukenlaan (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

Figuur 2 Huidige situatie beekdal Renkumse beek (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

Figure 2 Actual situation brook-valley Renkumse beek (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

Door een plan met een bestemmingswijziging te formuleren en dit aan de gemeente aan te bieden, kan een andere inrichting op de agenda worden gezet. Het is dan aan de gemeente om daar al dan niet iets mee te doen. De kans op succes neemt toe als het draagvlak bij actoren die de gemeente belangrijk vindt, groot is. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) besloot zo'n poging te wagen en dat besluit geldt als startpunt van het besluitvormingsproces van de casus Renkumse beek.

De strategie van LNV

Het initiatief van LNV kwam voort uit de verantwoordelijkheid van dit ministerie voor het nationale natuurbeleid. Het werd ondersteund door ontwikkelingen in het gebied, die duidelijk maakten dat het nationale natuurbeleid en het provinciale beleid ten aanzien van de Veluwe parallel liepen en konden rekenen op draagvlak bij gemeenten en natuurorganisaties in de regio. Illustratief daarvoor was het overleg

tussen Staatsbosbeheer en de gemeente waarin het idee werd geopperd het bedrijventerrein te saneren en 'iets' te doen aan natuurontwikkeling. Ook hadden Groen Links en D66 statenvragen gesteld over de toekomst van het industrieterrein en organiseerde Groen Links een discussieavond. Een en ander mondde uit in het verzoek van Groen Links aan LNV om een haalbaarheidsstudie te laten uitvoeren. Voor LNV was het belangrijk vooraf een goede strategie te bepalen. Daarbij waren verschillende alternatieven denkbaar:

- eerst een bestemmingswijziging bewerkstelligen en daarna serieus werk maken van de financiering;
- eerst de financiering regelen en daarna de bestemmingswijziging;
- gelijktijdig aanpakken van bestemmingswijziging en financiering.

De gekozen strategie lag in de lijn van het eerste alternatief: eerst de bestemmingswijziging en dan de financiering.

Daaraan voorafgaand wilde LNV eerst nog de haalbaarheid van het initiatief en de gewenste inrichting laten toetsen.

Haalbaarheid

LNV maakte de beslissing om een bestemmingswijziging bij de gemeente aan te vragen afhankelijk van de haalbaarheid van de inrichting. In het voorjaar van 2000 gaf het ministerie Alterra de opdracht om een haalbaarheidsstudie uit te voeren naar de inrichting van het terrein Beukenlaan als bedrijventerrein en als beekdal. Bij een gunstige uitkomst zouden de resultaten aan de gemeente worden aangeboden met het verzoek de bestemming te wijzigen.

Om het draagvlak van het onderzoek te vergroten en de druk op de gemeente op te voeren, heeft LNV in dit proces samengewerkt met de provincie en Staatsbosbeheer. Zo zaten deze partijen in de begeleidingscommissie van het onderzoek. In eerste instantie nam ook Renkum deel aan de begeleidingscommissie, maar later trok zij zich daaruit terug. Wel stelde de gemeente data beschikbaar.

LNV financierde het onderzoek in eerste instantie alleen. Later (mei 2000) besloot ook de provincie bij te dragen en is op haar verzoek een derde alternatief onderzocht: inrichting als groen bedrijventerrein. De resultaten waren gunstig en het onderzoek (Vreke & Van Mansfeld, 2000) is in oktober 2000 aan de gemeente aangeboden.

Bestemmingswijziging

De gemeente Renkum besloot daarop (oktober 2000) om de uitgifte van kavels uit te stellen tot juni 2001. In december 2000 werd de revitalisering van het terrein stilgelegd in afwachting van de definitieve besluitvorming over de bestemming.

Om het draagvlak voor de gewenste bestemmingswijziging te vergroten, werkten lokale politici van diverse partijen nauw samen. Dit resulteerde onder meer in media-aandacht. Tijdens een door de PvdA georganiseerde voor-

lichtingsbijeenkomst (mei 2001) zegt de wethouder een nieuwe bedrijfslocatie binnen Renkum toe. De verhuiskosten zullen worden vergoed. Dit vergroot het draagvlak bij de betrokken lokale ondernemers aanzienlijk. Voorts bevestigt de gedeputeerde (mei / juni 2001) aan de fractievoorzitters dat de provincie twintig procent van de kosten voor haar rekening neemt.

Dit alles leidt tot het gemeenteraadsbesluit (27 juni 2001) om de bestemming te wijzigen in natuur, op voorwaarde dat de financiering is geregeld en er geen werkgelegenheid verloren gaat. De besluitvorming ligt vervolgens stil totdat de financiering rond is en de gemeenteraad de bestemmingswijziging definitief maakt (25 juni 2003).

Financiering

De provincie Gelderland nam het initiatief bij het werven van de fondsen. De gelden moesten uit verschillende potjes komen van de ministeries LNV, VROM en EZ. De strategie bij de fondsenwerving was gericht op 'ontschotting', op het samenbrengen in één ongedeelde pot van financiële stromen die verschillend gelabeld waren. Dit gebeurde op basis van doelafspraken: wat moet er liggen als het project klaar is. Hierbij is nauw samengewerkt door ambtenaren van EZ, LNV en VROM.

Ook werden met bedrijven afspraken gemaakt over de tegemoetkoming in de kosten.

Belangrijke onderdelen daarbij waren:

- het laten uitvoeren door Arcadis van onderzoek naar de alternatieven voor de huidige ondernemers op het terrein Beukenlaan (zomer 2001);
- het aanwijzen van de provincie als verantwoordelijke voor de uitvoering van de veranderingen;
- de onderhandelingen met Vredestein. EZ werd aangewezen (mei 2002) om deze te voeren zodat met de Raad van Bestuur op 'gelijkwaardig niveau' onderhandeld kon worden.

Als in juni 2003 met Vredestein een akkoord wordt bereikt, komt de financiering rond en stellen LNV, EZ en VROM de middelen beschikbaar voor de inrichting van het beekdal en de verplaatsing van de bedrijven (december 2003).

Haalbaarheidsonderzoek

Het onderzoek analyseert de haalbaarheid van de inrichting van het terrein als bedrijventerrein (1), als natuurlijk beekdal (2) en als groen bedrijventerrein (3). Uitgangspunten waren:

- in alle scenario's wordt het complete terrein gesaneerd;
- kosten die zijn gemaakt vóór de stillegging van de revitalisering blijven buiten beschouwing;
- er wordt uitgegaan van de bedrijven die bij inrichting als bedrijventerrein op de Beukenlaan gevestigd zullen zijn (bestaande en nieuwkomers) en die bij de andere scenario's eventueel (de bestaande) verplaatst zullen worden.

Scenario 1: ontwikkeling als bedrijventerrein

Het terrein wordt ingericht als bedrijventerrein, de loop van de beken wordt niet veranderd en de bestaande infrastructuur in geringe mate uitgebreid. De bedrijvigheid bestaat uit 22 lokale bedrijven, 25 startende bedrijven en Vredestein.

Scenario 2: ontwikkeling als natuurlijk beekdal

Het terrein wordt ingericht als volwaardig beekdal. Medegebruik in harmonie met het beekdalsysteem, bijvoorbeeld recreatie, is toegestaan; verstening niet. Bij de inrichting worden de beken verplaatst naar de oorspronkelijke ligging in het midden van het terrein. De huidige lokale bedrijven en de bedrijven die zich in scenario 1 vestigen op nieuwe percelen of in het verzamelgebouw worden verplaatst naar Heterenkum. Vredestein vestigt zich op een regionaal industrieterrein in de omgeving.

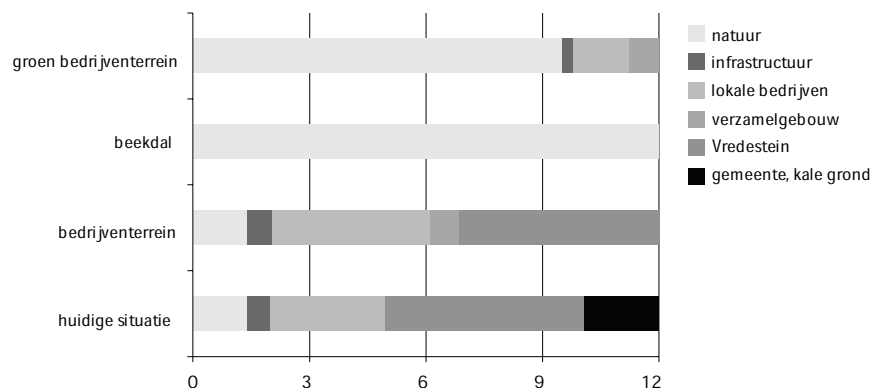
Scenario 3: ontwikkeling als groen bedrijventerrein

Naast de inrichting als beekdal wordt een strook van 2,5 ha voor bedrijven ontwikkeld aan de oostelijke rand van het terrein. De beken worden verlegd naar het midden van het beekdal. In de strook is plaats voor zeven nieuwe bedrijven en een verzamelgebouw voor nog eens 25 (startende) bedrijven. De huidige lokale bedrijven (15) worden verplaatst naar Heterenkum, Vredestein vestigt zich op een regionaal industrieterrein. Door de verplaatsingen krijgt de gemeente de ruimte om de bedrijvenstrook volledig nieuw in te richten.

Om de verschillen inzichtelijker te maken zijn de arealen per bestemming voor de verschillende scenario's weer gegeven in figuur 3.

Figuur 3 Omvang arealen terrein Beukenlaan (bron: gemeente Renkum)

Figure 3 Size of the area's at the site Beukenlaan (source: Renkum municipality)

Multi criteria-analyse in zes stappen

De in het haalbaarheidsonderzoek gebruikte werkwijze is gericht op de selectie van relevante effecten, het bepalen van hun omvang en het zodanig presenteren van de resultaten dat de bestuurder (gebruiker) zelf de omvang van effecten kan waarderen en bij de afweging rekening kan houden met hun relatieve belang. De werkwijze bestaat uit zes activiteiten, die voor een deel gelijktijdig kunnen worden uitgevoerd:

Stap 1

Selecteer de effecten van de ingreep (inrichting van het terrein) die van belang lijken voor de analyse. Dit levert een groslijst van mogelijk relevante effecten.

Stap 2

Selecteer die doelstellingen van de beslisser en van andere betrokkenen die van belang lijken voor de analyse en orden deze naar aspecten. Dit levert een groslijst van doelstellingen.

Voor doelstellingen geldt dat de formulering bepalend is voor de rol in de afweging. Daarbij bestaat onderscheid tussen:

- eisen, dit zijn voorwaarden waaraan moet zijn voldaan, omdat anders het alternatief vervalst;
- streefwaarden, dit zijn doelstellingen waarbij het alleen van belang is of de gewenste waarde (streefwaarde) al dan niet wordt bereikt en de precieze omvang van het effect niet van belang is;
- gewenste richtingen (hoe hoger respectievelijk lager, hoe beter), dit zijn doelstellingen waarbij de precieze omvang van het effect bepalend is.

Stap 3

Confronteer de groslijsten van effecten en doelstellingen met elkaar en selecteer op basis hiervan de in de afweging op te nemen effecten.

In de casus is in overleg met de begeleidingscommissie uit de groslijsten een aantal effecten geselecteerd. Het overleg met de begeleidingscommissie verkleint de kans dat er relevante effecten worden vergeten, bevestigt dat de opgenomen criteria relevant zijn voor belangrijke betrokken actoren en vergroot het begrip voor en de betrokkenheid bij de uitkomsten.

Stap 4

Voeg effecten die op dezelfde of nauw verwante doelstellingen betrekking hebben, samen in criteria en definieer voor ieder criterium

de meetlat (indicator genoemd) waarlangs dit criterium wordt afgemeten. Deze meetlat moet zodanig zijn dat scores voor de verschillende alternatieven kunnen worden gerangschikt naar de mate waarin aan de betreffende doelstelling(en) is voldaan. Daarbij kan de meeteenheid variëren van kwalitatieve (zachte) uitspraken als 'goed' en 'slecht' of 'wel' en 'niet', tot kwantitatieve (harde) dimensies als euro's, aantal personen of kilometers.

Voor de Renkumse beek zijn vier haalbaarheidscategorieën met bijbehorende criteria vastgelegd:

- de technische haalbaarheid (is de gewenste inrichting fysiek mogelijk en kan deze goed functioneren) is een eis;
- voor de financiële haalbaarheid zijn twee criteria geformuleerd: de eenmalige kosten van de herinrichting en het jaarlijks saldo van de exploitatie van het terrein;
- de maatschappelijke haalbaarheid omvat een groot aantal, vaak 'zachte waarden' (onder meer de maatschappelijke potentie van groen en rood). De criteria zijn hier gerangschikt naar aspecten, te weten natuur, infrastructuur (verkeersdruk door vrachtverkeer en woonwerkverkeer), recreatie, wonen en werken, gemeentefinanciën en het effect voor Heterenkum.
- De bestuurlijke haalbaarheid bestaat uit twee criteria: het door Renkum gewenste groene imago en het draagvlak in de gemeente voor de scenario's.

Stap 5

Bepaal de indicatorscores op basis van waarnemingen, modelberekeningen en / of expert judgement en stel het overzicht met de indicatorscores op.

Ten aanzien van de technische haalbaarheid blijkt uit de beschikbare plannen van de gemeente en referentieprojecten dat het mogelijk is het beekdal in te richten als bedrijventerrein of als goed functionerend natuurlijk beekdal en robuuste ecologische verbinding tussen Veluwe en uiterwaarden. Alle drie de scenario's zijn dus technisch haalbaar. Voor de andere haalbaarheidscategorieën zijn

de indicatorscores gebaseerd op argumenten, eenvoudige berekeningen en / of vuistregels. Een en ander is uitvoerig beschreven in de rapportage van het onderzoek.

De resultaten zijn samengevat in de scoretabel (tabel 1). Omdat veel scores geheel of gedeeltelijk op aannames en veronderstellingen zijn gebaseerd, is vooral de orde van grootte en niet de exacte waarde van belang. Er moet daarom meer betekenis aan de verhouding tussen scenario's (per criterium) worden gehecht dan aan de absolute waarde van de scores. Om deze verhoudingen voor de gebruiker inzichtelijk te maken, is een extra activiteit aan de werkwijze toegevoegd.

Stap 6

Bereken voor ieder criterium de relatieve scores voor de scenario's.

De relatieve score van een scenario voor een criterium geeft aan in hoeverre de score voor dat scenario afwijkt van de gemiddelde score voor het betreffende criterium. De relatieve score van het gemiddelde is daarbij gelijk gesteld aan nul. Dit geeft de volgende formule:

$$\text{relatieve score scenario } i = (\text{score scenario } i / \text{gemiddelde score}) - 1$$

Voor criteria waarbij een lage score hoger wordt gewaardeerd dan een hoge score, wordt de relatieve score met minus één vermenigvuldigd. Zodoende geldt voor alle criteria dat een positieve waarde een hogere waardering aan geeft dan de gemiddelde score en een negatieve een lagere. In het overzicht van relatieve scores (tabel 2) is de technische haalbaarheid niet opgenomen omdat hieraan door alle scenario's is voldaan.

De presentatie van de relatieve scores maakt het eenvoudiger de scenario's te vergelijken. Zo is bijvoorbeeld snel te zien dat scenario 2 (inrichting als beekdal) op bijna alle criteria het best scoort. Ook is het nu mogelijk de totaalscore per scenario te bepalen, door over de criteria te sommeren. In principe moet de beslisser dit zelf doen, omdat

hij dan rekening kan houden met het relatieve belang dat hij aan de verschillende criteria hecht.

Evaluatie achteraf

Nadat het besluit tot inrichting als beekdal was genomen, heeft een aantal direct betrokkenen het proces geëvalueerd. Welke factoren hebben tot dit succes geleid?

werkwijze

Een eerste succesfactor is de gehanteerde strategie geweest om eerst te streven naar realisatie van de bestemmingswijziging (met draagvlak) en de financiering daarna te regelen. De voordelen van deze strategie zijn, dat:

- de gemeente tijdens de besluitvorming een voorbehoud kon maken ten aanzien van de financiering, terwijl het bij de besluitvorming over de financiering duidelijk was dat de bestemmingswijziging zou worden gerealiseerd en dat hier draagvlak voor was bij zowel bevolking als betrokken ondernemers;
- de discussie steeds tot één onderwerp beperkt kon blijven;
- de onderlinge consistentie van de besluiten en de verwachting dat ze niet op korte termijn zouden wijzigen, voor een solide basis voor de bestemmingswijziging zorgden.

Voor de acceptatie van de resultaten van het haalbaarheidsonderzoek was het van belang dat belangrijke actoren (LNV-Oost en provincie) opdrachtgever waren en participeerden in de begeleidingscommissie. Dat de gemeente heeft meegewerkt door de vereiste informatie te verschaffen heeft evenzeer bijgedragen aan de acceptatie door de betrokken ondernemers.

Belangrijke succesfactoren bij de besluitvorming rond de financiering zijn de nauwe samenwerking van de ambtenaren van EZ, LNV en VROM en de strategie om te 'ontschotten'. Ook de beslissing om op een 'gelijkwaardig ni-

	scenario 1 (bedrijven)	scenario 2 (beekdal)	scenario 3 (gemengd)	
technische haalbaarheid				
inrichting technisch haalbaar	ja	ja	ja	
financiële haalbaarheid				
kosten herinrichting*	-979	30 608	26 374	
saldo exploitatie gemeente*	3,1	0,0	0,6	
maatschappelijke haalbaarheid				
<i>natuur</i>	ecologie	laag	hoog	matig - hoog
	landschap en beleving	laag	hoog	matig
	cultuurhistorie, archeologie	laag	hoog	matig
	water en bodem	matig	hoog	matig - hoog
	milieu	matig	hoog	matig - hoog
<i>infrastructuur</i>	woon-werkverkeer**	664	0	170
	vrachtverkeer (aan- en afvoer)**	54	0	14
<i>wonen en werken</i>	verandering woningwaarde*	0	3000	1500
	werkgelegenheid (in mensjaren)	226	217	221
<i>recreatie</i>	recreatief medegebruik	laag	hoog	matig - hoog
<i>gemeentefinanciën</i>	inkomsten*	85,4	14,1	41,6
<i>effect Heterenkum</i>	bezettingsgraad (percentage)	50	97	75
bestuurlijke haalbaarheid				
groen imago Renkum	matig	hoog	matig - hoog	
groenbeleid/draagvlak	matig	hoog	matig - hoog	

Tabel 1 Scoretabel; overzicht scores voor de criteria (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

* bedragen in duizenden gulden
** verkeersbewegingen

Tabel 1 Scoretable; survey of criteria scores (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

* amounts in thousand guilders
** traffic actions

	scenario 1	scenario 2	scenario 3	
financiële haalbaarheid				
kosten herinrichting	1,1	-0,6	-0,4	
saldo exploitatie gemeente	-1,5	1,0	0,5	
maatschappelijke haalbaarheid				
<i>natuur</i>	ecologie•	-0,5	0,4	0,2
	landschap en beleving•	-0,5	0,5	0,0
	cultuurhistorie en archeologie•	-0,5	0,5	0,0
	water en bodem•	-0,2	0,2	0,0
	milieu•	-0,2	0,2	0,0
<i>infrastructuur</i>	woon-werkverkeer	-1,4	1,0	0,4
	vrachtverkeer	-1,4	1,0	0,4
<i>wonen en werken</i>	woningwaarde	-1,0	1,0	0,0
	werkgelegenheid	0,0	0,0	0,0
<i>recreatie</i>	recreatief medegebruik•	-0,5	0,4	0,2
<i>gemeentefinanciën</i>	inkomsten	0,8	-0,7	-0,1
<i>effect Heterenkum</i>	bezetting Heterenkum	-0,3	0,3	0,0
bestuurlijke haalbaarheid				
groen imago Renkum•	-0,2	0,2	0,0	
draagvlak/groenbeleid•	-0,2	0,2	0,0	

Tabel 2 Relatieve scores voor de criteria. Laag = 1, Matig = 2, Matig - Hoog = 2,5 en Hoog = 3 (Vreke & Van Mansfeld, 2000).

• kwalitatieve variabele, arbitraire toewijzing

Tabel 2 Relative criteria scores. Low = 1, Moderate = 2, Moderate - High = 2,5 and High = 3 (Vreke & Van Mansfeld, 2000).

• qualitative variable, arbitrary values

veau' met Vredestein te onderhandelen, heeft sterk bijgedragen aan het resultaat.

motivatie betrokkenen

Belangrijke succesfactoren van onder meer de goede samenwerking van de verschillende actoren zijn:

- alle betrokkenen waren zeer betrokken en geloofden in de goede afloop;
- er was onderling vertrouwen, de communicatie was open en niemand had de neiging persoonlijk te willen scoren;
- betrokkenen hadden lef, durfden risico's te nemen en waren niet bang om voor de muziek uit te lopen;
- er bleken ongedachte coalities mogelijk tussen actoren (via individuen) op verschillende niveaus (overheid, politiek, natuurorganisaties);
- het idee samen te strijden voor een ogenschijnlijke onmogelijkheid.

omgevingsfactoren

Voor de gemeentelijke besluitvorming waren het draagvlak bij bevolking en ondernemers en de toezegging van de provincie om financieel bij te dragen erg belangrijk. Het draagvlak bij de ondernemers was mede gebaseerd op het waarborgen (in een vroeg stadium) van de continuïteit van de lokale bedrijven door de wethouder. Voor de meningsvorming van de ministeries was het draagvlak voor de veranderingen belangrijk bij bevolking, ondernemers, gemeente en provincie.

Dat de tegenstanders achterover bleven leunen omdat ze het project onhaalbaar achtten, heeft ten slotte ook een positieve invloed gehad. De achterstand die zij daarmee opliepen, hebben zij niet meer goed kunnen maken.

momentum (plek + moment)

De specifieke situatie ter plekke en de periode van de besluitvorming hebben bijgedragen aan het succes:

- de bodemverontreiniging en sanering die nodig was, versterkt door de verpaupering van het terrein;
- de beschikbaarheid van Heterenkum als hervestiging-alternatief voor lokale bedrijven;
- de relatief geringe omvang van het terrein, wat de situatie overzichtelijk maakt;
- de barrière die het terrein vormde voor de gewenste ecologische verbinding was zowel duidelijk zichtbaar te maken, als – leek het – eenvoudig te slechten;
- het moment was politiek en beleidsmatig gunstig. De politiek zowel op gemeentelijk als provinciaal niveau verwachtte een positieve uitstraling van 'rood voor groen'.

gebruikte informatie

Naast het waarborgen van de continuïteit van de lokale bedrijven in een vroegtijdig stadium, heeft de informatie van het haalbaarheidsonderzoek bijgedragen aan vermindering van de onzekerheid bij actoren. Daardoor ontstond de ruimte voor een gefundeerde keuze. Ook de manier waarop de consequenties van de verschillende ingrepen zichtbaar zijn gemaakt heeft daar aan bijgedragen.

Een sterk wapen bij de besluitvorming over de financiering was de gemanipuleerde foto van het beekdal na de wijziging (figuur 4). Deze maakte de bestemmingswijziging visueel duidelijk waardoor de besluitvorming een stuk concreter werd.

Conclusies

Bij afwegingen tussen rode en groene belangen moet het onderscheid tussen de analyse, de evaluatie en de afweging zorgvuldig bewaakt worden. De analyse beschrijft de effecten van een ruimtelijke ingreep, zonder deze te waarderen. Op basis van deze beschrijving wordt – bij voorkeur in overleg met de betrokkenen – een selectie gemaakt van de effecten die in de afweging zullen worden betrokken en de wijze vastgesteld, waarop hun omvang zal worden bepaald.

Figuur 4 Gemanipuleerde situatie dal Renkumse beek na herinrichting (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

Figure 4 Manipulated recovered situation brook-valley Renkumse beek (Vreke & Van Mansfeld, 2000)

Dit kan via objectieve scores en door er een waardering aan toe te kennen: de evaluatie. Door de scores op deze wijze te bepalen wordt hun betekenis duidelijk. Er ontstaat een draagvlak voor de beschrijving van de situatie omdat tevens is getoetst of alle belangrijke effecten zijn meegenomen.

In de casus Renkumse beek was dit het geval. Het draagvlak voor de beschrijving van de effecten was groot, niet alleen onder de actoren die in de klankbordgroep participeerden, maar ook bij anderen. Uit de evaluatie achteraf blijkt dat dit een van de succesfactoren is geweest.

Meer algemeen kan worden gesteld dat de acceptatie van de beschrijving van effecten belangrijk is, met name voor de groene sector. Daar gaat het immers vaak om 'zachte' effecten die moeilijk te kwantificeren of te monetariseren zijn en daardoor al snel buiten beschouwing worden gelaten. Toepassing van een afwegingsmethodiek die hiermee rekening houdt is daarom aan te bevelen.

Summary

Analysis of the decision-making process on recovering Renkumse beek

Jan Vreke & Madeleine van Mansfeld

Multi-criteria analysis, evaluation, Veluwe, spatial planning

An important objective of the EHS (national ecologic network) is linking nature areas to obtain a national ecologic network. At several locations this network is blocked, for instance by industrial estates or housing areas. A major problem in demolishing these obstacles is that economic impacts generally dominate political decision making, because they can be described more easily than ecologic impacts. However, the removal of an industrial estate in order to recover the natural brook-valley of the Renkumse beek, shows that this not always

comes about. The industrial estate Beukenlaan forms a major obstacle in the ecologic link between the Veluwe and the floodplains of the river Rhine, which is a part of the EHS. After a decision-making process of several years, recovering the brook-valley has been selected from three alternatives: reconstruction as an industrial area, recovering the natural brook-valley and reorganisation as a green industrial estate. A multi-criteria procedure has been developed to identify and describe the relevant ecologic, economic and social impacts of all three alternatives. This paper discusses the multi-criteria procedure and the results generated for the three alternatives. Furthermore, it discusses the results of the evaluation, by the relevant stakeholders, of the decision-making process.

Literatuur

- Dienst Landelijk Gebied, 1998.** Handleiding BEL. Utrecht.
- Groot, R., M.J.M. van Mansfeld, A. Volkerts & J. Vreke, 2002.** Haalbaarheidsstudie 'Over de bewoonde brug', oostflank Venlo. Wageningen. Alterra-rapport 591
- Raad Landelijk Gebied, 2005.** Recht op Groen. Deel 2 Analyse. Amersfoort. Publicatie RLG 05/6
- Rijkswaterstaat, 2003.** Vergelijking afwegings- en waarderingsmethoden voor waterbeheerprojecten. Den Haag. Publicatie DWW-2002-144.
- Vreke, J. & M.J.M. van Mansfeld, 2000.** Haalbaarheidsstudie Renkumse Beek. Kosten en baten van herstel van een ecologische verbinding. Wageningen. Alterra-rapport 143
- Vreke, J., V. Bezemer & J.C.A.M. Bervaes, 2005.** De (on)geschreven regels van het spel. De positie van groen in rode projecten. Wageningen. Alterra-rapport 1188
- Wielen, P. van der, J. Vreke, S. Reinhard & E. Bos, 2004.** Instrumentanalyse natuur en landschap. Wageningen. Alterra-rapport 1117